

Катерина Василеска

Bec, Janja (ed.),  
**The Shattering of the Soul,**  
 The Simon Wiesenthal Center,  
 Los Angeles, 1997.

Оваа книга е резултат на уникатното истражување направено од страна на Јања Беч, со цел да се анализира и да се разјасни тоа што се случувало во регионот на Балканот за време на војната. За разлика од повеќето истражувања кои се направени за време и после војната на бившите југословенски простори, нејзиното истражување е единствено поради тоа што таа живеела заедно со главните актери од нејзината книга во бегалските кампови, додека ги интервјуирала за своето истражување. Другата специфичност на оваа книга е таа што сите интервјуирани се жени, што води кон заклучокот дека оваа книга го прикажува исклучително женското видување на војната, што најчесто ретко се зема предвид од страна на стандардните историчари кои ги пишуваат историските книги.

Беч била доволно храбра да биде првата Србинка која одлучила да ги интервјуира муслиманските жени во врска со нивните страдања и искуства од војната. Интервјуата биле направени во период од три месеци (од ноември 1995 до јануари 1996) во три бегалски кампови во Словенија. Биле интервјуирани 100 жени кои и самите биле жртви на воените насилства, или пак загубиле членови од најблиското семејство за време на геноцидот во Сребреница во пролетта и летото 1992 и во јули 1995. Биле снимени приказните

Katerina Vasileska

Bec, Janja (ed.),  
**The Shattering of the Soul,**  
 The Simon Wiesenthal Center,  
 Los Angeles, 1997.

Ky libër është rezultat i hulumtimit unikat të bërë nga Janja Bec, me qëllim të analizohet dhe të sqarohet ajo që ka ndodhur në rajonin e Ballkanit gjatë luftës. Për dallim nga shumica e hulumtimeve të cilat janë bërë gjatë luftës dhe pas saj në hapësirat ish jugosllave, hulumtimi i saj është unik për shkak se ajo ka jetuar së bashku me personazhet kryesore të librit të saj në kampet e refugjatëve, derisa i ka intervistuar për hulumtimin e saj. Specifika tjetër e këtij libri është se të gjithë të intervistuarit janë gra, që shpie kah konkluzioni se ky libër e tregon kryekëput këndvështrimin femëror të luftës, gjë që rrallë merret parasysh nga ana e historianëve standardë të cilët i shkruajnë librat e hstorisë.

Bec-i ka qenë e guximshme të jetë serbja e parë e cila ka vendosur t'i intervistojë gratë muslimane lidhur me vuajtjet dhe përvojat e tyre nga lufta. Intervistat janë bërë në një periodesh prej tre muajsh (nga nëntori i vitit 1995 deri në janar të vitit 1996) në tri kampe refugjatësh në Slloveni. Janë intervistuar 100 gra të cilat edhe vetë kanë qenë viktimat të dhunës së luftës ose që kanë humbur anëtarë nga familja më e ngushtë gjatë gjenocidit në Srebrenicë në pranverën dhe verën e vitit 1992 dhe në korrik të vitit 1995. Janë inçizuar rrëfimet e 40 grave nga

на 40 жени од кои се селектирани 10 приказни и се транскрибирани без никакви интервенции од страна на авторката.

Оваа книга го допира многу важното и ретко обработуваното прашање на родовата предодреденост на воениот дискурс. Поконкретно, преку личните приказни на жените-бегалци, јасно се гледа како за време на војна родовите стереотипи се зајакнуваат и таа поделеност на улогите е значаен дел од националистичките и етничките процеси.<sup>1</sup>

Притоа, мажите се претставени како војни, тие се активниот дел, оние кои се задолжени за одбрана на татковината; жените се пасивниот дел, поврзан со домашната сфера, оние коишто се задолжени да се грижат за семејството и за репродукција на нацијата.

Овде можеме да се надоврземе и на тврдењето дека повторното раѓање на националистичките идеологии во поранешна Југославија е потпомогнато од отсуството на жените на политичката сцена, бидејќи е општо познат фактот дека жените се ориентирани повеќе локално, а помалку националистички од мажите.<sup>2</sup>

Тоа го докажуваат и разговорите во книгата: доколку мажот одбие да се бори во војната, тој се смета за предавник, а од жената не се очекува да оди во војна. А за време на војната, жените биле тие кои често оделе на граничните линии (после борбите) за да разменуваат храна и други неопходни нешта со жените од спротивната страна, бидејќи за мажите било незамисливо да го прават тоа. Дури и после војната, жените се тие кои се многу побрзи и поорганизирани во желбата да ги обноват контактите со соседите од другата страна.

тë cilat janë zgjedhur 10 rrëfime dhe janë traskribuar pa kurrfarë intervenimesh nga ana e autores.

Ky libër e prek çështjen shumë të rëndësishme, por të përpunuar rrallë të predispozitës gjinore të diskursit të luftës. Më konkretisht, përmes rrëfimeve individuale të grave-refugjatë shihet qart se si gjatë luftës stereotipet gjinore përforcohen dhe kjo ndarje e roleve është pjesë e rëndësishme e proceseve nacionaliste dhe etnike.<sup>1</sup>

Me këtë rast burrat janë paraqitur si misë të luftës, ata janë pjesa aktive, ata të cilët janë të obliguar ta mbrojnë atdheun; gratë janë pjesa pasive, e lidhur me sferën shtëpiake, ato që janë të obliguara të kujdesen për familjen dhe për riproduksionin e kombit.

Këtu mund të ndërlihem dhe me pohimin se lindja e sërishme e ideologjive nacionaliste në ish Jugosllavi u ndihmua edhe nga mungesa e femrës në skenën politike, sepse përgjithësisht dihet fakti se femrat janë të orientuara më shumë në rrafshin lokal e më pak në atë nationalist në krahasim me burrat.<sup>2</sup>

Këtë e dëshmojnë edhe bisedat në libër: po qe se burri refuzon të marrë pjesë në luftë, ai konsiderohet tradhtar, ndërsa nga gruaja nuk pritet të shkojë në luftë. Kurse gjatë luftës gratë kanë qenë ato të cilat shpesh kanë shkuar në vijat kufitare (pas betejave) që të këmbejnë ushqime dhe gjëra të tjera të domosdoshme me gratë nga ana e kundërt, për shkak se për burrat nuk mund të merrej me mend ta bënin atë punë. Madje edhe pas luftës, gratë janë ato të cilat janë shumë më të shpejta dhe më të organizuara në dëshirën për t'i përtëritur kontaktet me fqinjët nga ana tjetër.

Интересен е фактот дека од бегалците (меѓу кои имало и мажи), само жените биле доволно отворени и волни да разговараат за тоа што им се случувало. Независно од тоа колку биле болни нивните спомени, тие попрво претпочитале да разговараат за нив отколку да ги премолчат. Според авторката, тоа е можеби една од главните причини поради кои жените се помалку склониле кон насилно решавање на работите. Бидејќи тие, зборувајќи и слушајќи ги жените од другата страна, имаат можност да ја добијат целата слика и се чувствуваат олеснето увидувајќи дека не се единствените коишто страдале. Беч забележува дека ниту една од жените не плачела додека ги интервјуирала. И никогаш не упеала да постави повеќе од едно прашање. Доволно било само првото: „Дали би можеле да ми кажете што се случи?“ И тие ќе почнале да зборуваат, сè додека не раскажеле сè. „Таа почна да зборува, беше дење, и времето минуваше, и беше ноќ кога престана да зборува. Јас плачев, таа молчеше. Не плачеше. Само рече: „Тоа е сè што имам да кажам. Сега морам да одам. Среќно, и се надевам дека работите ќе бидат подобри за мене и за вас и многу ви благодарам.“<sup>3</sup>

Многу од жените не биле подготвени да ја прифатат вистината дека нивните најблиски се убиени и сè уште се надевале дека ќе чујат вести за нив. „Не ги имаат убиено сите, нели?“ – „Не знам.“ – „Но не би можеле да ги убијат сите, нели? Имаше илјадници луѓе во нашето село.“

Авторката споменува дека често се фактала себеси дека лаже или дека не им ја кажува целата вистина на жените кои ги интервјуирала. На пример, дека геноцидот во Сребреница бил сниман и бил првиот геноцид што се пренесувал во живо на малите екрани. И дека илјадници луѓе биле убиени пред очите на

Është interesant fakti se nga refugjatët (midis të cilëve ka pasur edhe burra), vetëm gratë kanë qenë mjaft të hapura dhe të gatshme të flasin për atë që iu ka ndodhur. Pavarësisht nga ajo se sa të dhembshme kanë qenë kujtimet e tyre, ato më parë do të kishin dashur të flasin për to se sa t'i heshtin. Sipas autores, kjo ndoshta është njëra nga arsyet kryesore që gratë janë më pak të prirura për zgjidhje të dhunshme të çështjeve. Për shkak se ato duke folur e duke dëgjuar gratë nga ana tjetër kanë mundësi ta kenë pamëninë e tërë dhe ndjehen të lehtësuara duke zbuluar se nuk janë të vetmet ato që kanë hequr të zitë e ullirit. Beç vëren se asnjëra nga gratë nuk ka qarë derisa intervistohet. Dhe, asnjëherë nuk ia ka dalë t'ua shtrojë më shumë se një pyetje. Mjaftonte vetëm e para: „A do të kishi mundur të më tregoni se ç'ndodhi?“ Dhe ato do të fillonin të flasin, derisa nuk e tregonin gjithë atë ç'kishte ndodhur. „Ajo nisi të flasë, ishte ditën dhe koha kalonte dhe u bë natë kur pushoi së foluri. Unë qaja, ajo heshtte. Nuk qante. Vetëm tha: 'E tëra ishte kjo që desha ta them. Tash më duhet të shkoj. Paçi shëndet dhe kam shpresë se punët do të shkojnë për së mbari edhe për mua edhe për ju dhe shumë ju falemnderit’“.<sup>3</sup>

Shumë nga gratë nuk ishin të gatshme ta pranojnë të vërtetën se më të afërmit e tyre janë vrarë dhe se ende shpresonin se do të dëgjonin ndonjë lajm për ta. „S'i kanë vrarë të gjithë, apo jo?“ – „Nuk e di“. – „Po s'mund t'i kenë vrarë të gjithë, apo jo? Kishte me mija njerëz në fshatin tonë“.

Autorja përmend se shpesh e zinte veten duke gënjyer ose duke mos ua thënë të vërtetën grave të intervistuar. Për shembull, se gjenocidi në Srebrenicë ka qenë i inçizuar dhe se ka qenë gjenocidi i parë i transmetuar drejtpërsëdrejti nëpër ekranet e vogla. Dhe se me mija njerëz janë vrarë para syve të botës. „Ndoshta është dashur të të

светската јавност. „Можеби требаше да ти кажам, Ермира, дека сите се убиени, и дека нема кого да чекаш повеќе, никогаш повеќе нема да го чуеш неговиот глас. Но не ти кажав. Лажев. Бидејќи сум одгледана во култура на лаги. Бидејќи и мене ми кажуваа лаги, дека сте биле заштитувани од УНПРОФОР.“

Единственото нешто што ѝ помогнало на авторката да ги издржи тие долги и болни часови на слушање на исповедите на овие несреќни жени, била вербата дека луѓето кои ќе ги читаат овие исповеди нема никогаш да предизвикаат слични страдања.

Книгата „Раскинување на душата“ била примена со молчење од српската јавност. Беч известува дека дури ни нејзиното сопствено семејство не ја коментирало. Мнозинството Срби претпочитале да не разговараат за книгата, исто како тоа што е напишано никогаш да не се случило. А новите геноциди се случуваат токму во моментот кога ќе почнат да се забораваат старите.

Оваа книга доживеала само едно издание и е речиси невозможно да се најде во редовна продажба, но може да се најдат извадоци од неа на интернет.<sup>4</sup>

#### Белешки

<sup>1</sup> Kandiyoti, Deniz. "Identity and its Discontents - Women and the Nation" in *Millennium: American Journal of Political Science*. Vol. 35, 1991, University of Texas Press.

<sup>2</sup> Milic, Andjelka. "Women and Nationalism in the Former Yugoslavia" in Nanette Funk and Magda Mueller (eds.) *Gender Politics and Post-Communism*, New York, Routledge, 1993. pp. 109-121.

tregoj, Ermira, se të gjithë janë vvarë dhe se nuk ke më kë të presësh, kurrë më nuk do ta dëgjosh zërin e tij. Gënjeja. Për shkak se jam rritur në një kulturë gënjeshtresh. Për shkak se edhe mua më ofronin se keni qenë të mbrojtur nga UNPROFOR-i“.

E vetnja gjë që i ka ndihmuar autores të përballojë ato orë të gjata e të dhembshme të dëgjimit të rrëfimeve të këtyre grave të gjora, ishte besimi se njerëzit që do t'i lexojnë këto rrëfime nuk do të shkaktojnë kurrë vuajtje të këtilla.

Libri "Këputja e shpirtit" u pranua me heshtje nga opinioni publik serb. Beç-i informon se madje as familja e saj s'e ka komentuar. Shumica e serbëve parapëqyen mos të flasin për librin, sikur ajo që është shkruar të mos ketë ndodhur kurrë. Kurse gjenocidet e reja ndodhin pikërisht në momentin kur fillojnë të harrohen të vjetrat.

Ky libër përjetoj vetëm një botim dhe thujse është e pamundur të gjendet në shitje të lirë, po fragmente të saj mund të gjenden në internet.<sup>4</sup>

Përkthim: Lindita Ahmeti

#### Shënime:

<sup>1</sup> Kandiyoti, Deniz. "Identity and its Discontents - Women and the Nation" in *Millennium: American Journal of Political Science*. Vol. 35, 1991, University of Texas Press.

<sup>2</sup> Milic, Andjelka. "Women and Nationalism in the Former Yugoslavia" in Nanette Funk and Magda Mueller (eds.) *Gender Politics and Post-Communism*, New York, Routledge, 1993. pp. 109-121.

<sup>3</sup> Janja Bec, *Shattering of the Soul*.

<sup>4</sup> <http://motlc.wiesenthal.com/books/shateringsoul;>  
[www.world-art-galerie.de](http://www.world-art-galerie.de)

<sup>3</sup> Janja Bec, *Shattering of the Soul*.

<sup>4</sup> <http://motlc.wiesenthal.com/books/shateringsoul;>  
[www.world-art-galerie.de](http://www.world-art-galerie.de)